

Резюме

В дослідженні автором на основі аналізу нормативно-правових актів та наукової літератури розкрито зміст професійних обов'язків медичного та фармацевтичного працівника. Проаналізовані поняття «медична та фармацевтична діяльність», «медична та фармацевтична допомога», встановлено їх співвідношення. Обґрунтовано, що суспільно небезпечна діяльність, передбачена ст. 140 КК України, характеризується невіданням або невіданням надати допомоги.

Ключові слова: медична діяльність, фармацевтична діяльність, медична допомога, фармацевтична допомога, професійні обов'язки.

Summary

This study is based on an analysis of legal acts and the scientific literature and the author reveals the contents of the professional responsibilities of medical and pharmaceutical workers. The concepts of “medical and pharmaceutical activity”, “medical and pharmaceutical care”, are analyzed and their relationship is explained. A socially dangerous act under art. 140 of the Criminal Code, is characterized by failure to or improper provision of qualified medical and pharmaceutical care is justified.

Key words: medical activity, pharmaceutical activity, health care, pharmaceutical care, professional responsibilities.

Отримано 30.10.2011

І. Р. СЕРКЕВИЧ

*Ірина Ростиславівна Серкевич, аспірант
Львівського державного університету внутрішніх
справ*

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТЕРОРИЗМ ТА ЙОГО ГЕНЕЗИС

На порозі третього тисячоліття сучасна цивілізація опинилася перед парадигматичною дилемою: необхідно визнавати не тільки існування надзвичайно гострої проблеми тероризму, а й його ескалацію і, водночас, визнавати надто малоефективний пошук шляхів подолання цього злочинного в своїй основі системно-соціального явища чи хоча б протидії його поширенню. Якою б благородною не визнавалася мотивація терористичної діяльності її сподвижниками, суть її априорі зводиться до жорстоких антигуманних насильницьких дій, що вчиняються злочинцями для масового залякування, для пригнічення волі тих, хто здатен протистояти насильству.

Різні аспекти, пов'язані з проблемою тероризму, досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема: В. Антипенко, Ю. Антонян, С. Допілка, В. Ємельянов, В. Єрмаков, О. Зубова, В. Канцір, І. Комарова, М. Краснов, В. Крутов, В. Ліпкан, В. Лопатін, В. Лунєєв, Б. Мартиненко, Г. Морозов, С. Мохончук, М. Назаркін, Д. Никифорчук, Є. Побегайло, М. Руденко, І. Трунов, В. Устинов, О. Хлобустов та ін.

Мета даної статті полягає в дослідженні тероризму як багатоаспектного, складного, суперечливого і неоднозначного соціального явища, через що значно ускладнюється процес чіткого та об'єктивного формулювання його поняття, такого, яке б розкривало сутнісні основи цього феномена.

Наявність значної кількості визначень тероризму свідчить, з одного боку про неоднозначний зміст терміна, а з іншої, така розпливчастість змісту цієї категорії відкриває широкі можливості для політичних спекуляцій і подвійних стандартів у політиці. Це доволі часто спостерігається тоді, коли подібним чином використовується невизначеність, нечіткість змісту таких термінів, як «свобода», «демократія», «права людини» тощо. До речі, характеризуючи різноманітні значення, що надаються слову «свобода», Ш. Монтеск'є у трактаті «Про дух законів» писав: «Нема слова, яке отримало б стільки різноманітних значень і справило б таке надто різне враження на розум, як слово «свобода». Одні називають свободою легку можливість позбавляти трону того, кого наділили тиранічною владою; інші – право обирати того, кому вони повинні підкорятися; треті – право носити зброю і вчиняти насильство; четверті – бачать її у привілеї перебувати під управлінням людини своєї національності або підкорятися своїм власним законам»¹. Очевидно, подібні роздуми цілком справедливо стосуються терміна «тероризм».

Крім того, чиновники, співробітники силових структур, учені, спеціалісти і журналісти нерідко допускають змішування або підміну понять: до тероризму відносять політичні вбивства, геноцид, національно-визвольні рухи, міжнаціональні конфлікти тощо. Це і правильно, і ні – одночасно, оскільки прояви тероризму надзвичайно багатоманітні. А перерахування можливих сценаріїв актів терору вказують на невичерпність форм цього соціально-політичного феномена.

Для розуміння сучасної терористичної діяльності може видатися цікавим збірний термін «тероризм», під яким російський кримінолог І. Артамонов розуміє «будь-який акт насильства (вбивство, ушкодження, захоплення заручників, матеріальних об'єктів та їх руйнування) або загрозу його застосування, що

здійснюється умисно різноманітними способами, із застосуванням будь-яких засобів з метою припинення політичної діяльності, порушення громадської безпеки, залякування населення або справляння впливу на прийняття рішень органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністрацій підприємств, установ, екіпажами транспортних засобів, що створює в суспільстві атмосферу страху, паніки, розгубленості». Уточнюючи ознаки тероризму, цей науковець зазначає: «Тероризм являє собою протиправне застосування сили або загрози силою; тероризм спрямований на створення залякувального впливу, залякування більш широкого кола осіб, аніж безпосередні жертви; метою терористичних акцій виступає спонукання влади, населення, окремих осіб до відповідних дій або відмови від їх здійснення на користь терористів»².

Ряд російських дослідників цієї проблематики вважають, що «тероризм – це дії, спрямовані на урівноваження шансів або на перелом гри... З точки зору самих терористів, їх дії – це форма поновлення порушеної справедливості»³. Ось таке спотворене уявлення про справедливість. Хоча важливо зазначити, що тероризм – завжди асиметрична відповідь слабшої сторони на дії сильнішої.

Глибоке і змістовне формулювання поняття «тероризм» запропонував проф. В. Петрищев: «Тероризм – це систематичне, соціально і політично вмотивоване, ідеологічно зумовлене використання насильства або погроз застосування такого, за допомогою якого через залякування фізичних осіб здійснюється управління їх поведінкою у вигідному для терористів напрямку, і досягається визначена терористами мета»⁴. Його варто порівняти з таким енциклопедичним визначенням: «Терор (тероризм) (лат. *terror* – страх, жах), насильницькі дії (переслідування, руйнування, захоплення заручників, вбивства тощо) з метою залякування, придушення політичних опонентів, конкурентів, нав'язування відповідної лінії поведінки. Розрізняють індивідуальний і груповий терор (наприклад, дії екстремістів політичних угруповань) і державний терор (репресії диктаторських і тоталітарних режимів). У 70–90-х рр. ХХ ст. отримав розповсюдження міжнародний тероризм (вбивства або викрадення глав іноземних держав і урядів, їх дипломатичних представництв, мінування приміщень посольств, місій, міжнародних організацій, вибухи в аеропортах і на вокзалах, викрадення повітряних суден)»⁵.

Професор Є. Кожушко пропонує своє визначення поняття: «Тероризм – це тактика політичної боротьби, що характеризується систематичним застосуванням ідеологічно мотивованого насильства та виражається у вбивствах, диверсіях, саботажі, викраденнях та інших діях, які становлять загрозу життю і безпеці людей»⁶.

І, нарешті, офіційне визначення поняття наведено у Законі України «Про боротьбу з тероризмом»: «Тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей»⁷.

Аналіз лише декількох визначень свідчить, що поняття «тероризм» в них трактується винятково у політологічному сенсі. На цій підставі з тероризму нібито відокремлюється його «кримінальна складова», і тим самим, з змістовним наповненням, наближається до таких явищ, як локальна війна або диверсія. Але практичні труднощі в ідентифікації терактів та відокремленні їх від воєнних і диверсійних дій, з одного боку, та від кримінально-карних діянь, з іншого – не так вже й легко вирішити.

Темпи вироблення власних дефініцій терміна «тероризм» та їх закріплення в національному законодавстві багато в чому залежать від того, як давно окремі держави зіткнулися з цією проблемою і як далеко зайшло протистояння між власними владними структурами та суспільством, з одного боку, і терористичними організаціями – з іншого. Прикладом подібного підходу може слугувати досвід США, які намагаються детально регламентувати своє законодавство в розділах, пов'язаних з протидією терористичній діяльності. Однак, як зазначає відомий американський аналітик Б. Хоффман, який займається проблемами тероризму, навіть у рамках окремо взятої країни процес формування єдиної дефініції терміна «тероризм» наштотується на досить значні труднощі⁸. Основними серед них є розбіжності при підходах до визначення самого поняття «тероризм», зумовлені різноманітними функціями, що покладаються на державні відомства, покликані боротися з терористичними проявами усередині країни та за її межами. Згаданий аналітик виокремлює деякі дефініції, прийняті Державним департаментом США, Федеральним бюро розслідування (ФБР) і Міністерством оборони США.

В офіційному визначенні тероризму, сформульованому Державним департаментом США, зазначається, що це «завчасно обдумане, політично мотивоване насильство, що застосовується проти мішеней, які не беруть участі у воєнних діях (*non-combatant targets*) субнаціональними групами або підпільними державними агентами»⁹. Тут виділяється, насамперед, політична мотивація терору, що дозволяє зразу ж відокремити, наприклад, мафіозні «розборки», гангстерські війни, навіть якщо вони за характером застосовуваних у них методів боротьби не відрізняються від політичних акцій. Відзначається також груповий характер терористичної діяльності, але, якщо керуватися цим критерієм, то вбивця-одинак, який не входить у терористичну організацію, не може бути визнаним терористом.

Професор Б. Хоффман пояснює розбіжності у вказаних дефініціях пріоритетами кожного із цих органів влади. Для зовнішньополітичного відомства США основними ознаками тероризму виступає умисний або завчасно обдуманий характер дій терористів, їх безумовне обґрунтування політичною метою та субнаціональна характеристика терористичної організації. Водночас Держдепартамент залишає поза увагою загрозу насильства, тобто психологічний аспект тероризму. Специфіка ФБР як структури, покликаної розслідувати злочини, акцентує увагу на інших ознаках тероризму, таких як примушування та залякування. Таким чином,

визначення, подане ФБР, визнає факт психологічного впливу на об'єкт насильства. При цьому дається широке тлумачення об'єктів терористичних акцій, до переліку яких, окрім уряду і громадян, віднесено державне і приватне майно. Крім того, на відміну від дефініції, якою керується Держдепартамент США, ФБР розширює перелік чинників, що визначають мету, додаючи до політичних ще й соціальні. Міноборони США, своєю чергою, трактує тероризм як насильство або загрозу його застосування не лише відносно уряду, а й суспільства загалом. У цій дефініції згадуються вже три типи мети (політична, релігійна та ідеологічна), але випадає з поля зору соціальний аспект¹⁰.

Багатоманітні трактування поняття «тероризм» запропоновані знаними закордонними вченими. Так, експерт з Ізраїлю Б. Ганор подає своє бачення: «Тероризм – це інтенсивне застосування або загроза застосування насильства стосовно цивільних осіб або цивільних об'єктів з метою досягнення політичної мети»¹¹. Суть цієї дефініції полягає в об'єднанні трьох ознак, без яких насильство не може бути кваліфікованим як тероризм: по-перше, насильницький акт або загроза його (психологічний фактор впливу на об'єкт); по-друге, мета теракту має політичний характер; по-третє, мішенями терористів виступають цивільні особи, що докорінно відрізняє тероризм від інших видів політичного насильства, наприклад, партизанської війни.

Згадуваний нами дослідник Б. Хоффман стверджує: «По суті, будь-який відкритий прояв насильства визнається суспільством як антисоціальне явище, – не важливо: чи здійснений він налаштованими проти уряду дисидентами або самим урядом, злочинними угрупованнями або окремими злочинними особами, на товпом, що вчиняє безпорядки, озброєними терористами, особами з психічними відхиленнями або вимагачами, – називається тероризмом»¹².

Відомий американський спеціаліст з міжнародного права професор Р. Фальк пропонує два визначення, а саме: «Будь-який тип політичного насильства, що не має адекватного морального і юридичного виправдання, незалежно від того, хто до нього вдається – революційна група або уряд» і «Політичний екстремізм, що вдається до насильства без розбору або до насильства стосовно невинних осіб»¹³.

Лондонський щотижневик «Економіст» вказує, що не слід ставитися до тероризму як до чого-небудь абстрактного і спонтанного: «...тероризм – це залякувально-корислива спроба використати насильство для досягнення відповідної мети-цілі»¹⁴. Головна мішень терористів – не безпосередні жертви їх злочинів (як правило, безневинні люди, приречені на загибель), а ті, хто спостерігає за драмою, що розгортається на екранах телевізорів.

Досить цікавою видається думка терориста зі значним «послужним списком» Ільїча Раміреса Санчеса, більше відомого під прізвиськом «Карлос», який відбуває термін покарання у французькій в'язниці. В інтерв'ю ізраїльському журналісту Б. Вісмуту він дав таке визначення: «Терор – це війна. Терор – це воєнна стратегія і засіб боротьби, покликаний перемогти об'єкт за допомогою страху»¹⁵.

У сучасному кримінальному праві під тероризмом розуміють злочин проти громадської безпеки, що полягає у здійсненні вибуху, підпалу або інших дій, що створюють небезпеку загибелі людей, заподіяння значних втрат майну або настання інших суспільно небезпечних наслідків, якщо такі дії вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення або справляння впливу на прийняття рішення органами влади, а також погроза вчинення таких дій.

Як соціальне явище, тероризм являє собою ідеологію, політику та соціальну практику суспільних сил (індивідів, груп та інститутів), які орієнтуються на нелегальні насильницькі форми зміни державного та суспільного устрою. Іншими словами, це – несиметрична реакція, що використовується тоді, коли слабша сторона не може подолати сильнішу за допомогою звичайних засобів.

Аналіз наукових джерел (закордонних і вітчизняних) дозволяє констатувати, що суттєвими ознаками сучасного тероризму є: злочинний спосіб досягнення мети (насильство); подвійний характер об'єкта насильства (безпосередній об'єкт терористичного впливу і кінцевий, стратегічний); створення обстановки страху та психологічної напруги; публічність і гласність виконуваних дій; висока соціальна небезпека, зумовлена втягуванням у сферу терористичного акту випадкових осіб.

Таким чином, у наш час тероризм є засобом протиправного протистояння або примушування. При цьому насильство, яке покладено в основу дій терористів, здебільшого втратило адресно-індивідуальний характер, що призводить до значної кількості ні в чому не винних жертв.

Виходячи із об'єкта терористичних дій, можна виділити таку дихотомічну пару, що історично утвердилась, як терор селективний і терор «сліпий». Селективний терор спрямований проти конкретної особи або групи осіб, із вбивством яких пов'язуються відповідні плани. Це може бути також певний суто конкретний виробничий або інший об'єкт, який необхідно ліквідувати. Але терористичний акт може здійснюватися й так би мовити, наосліп (звідси й назва) проти політично індивідуальної і взагалі випадкової, у цьому розумінні безособової, неконкретної, не чітко визначеної групи людей.

Існує декілька обставин, що сприяють виникненню та поширенню тероризму, при цьому у якості фундаменту – відповідне соціально-політичне та економічне середовище в країні. Оцінюючи вплив економічних факторів, відомий політолог Е. Паін вважає, що в бідних, нерозвинутих країнах, що перебувають на найнижчих рівнях економічного і соціального розвитку, проявів політичного екстремізму і тероризму в чистому вигляді практично немає. Водночас, у країні, де багатству незначної меншості населення протиставляється злиденність більшості людей і панує зневіра в те, що можливо що-небудь змінити законними шляхом, існують усі передумови для його виникнення¹⁶.

Форми проявів тероризму винятково багатогранні: вони коливаються у проміжку від примусу і погроз до фізичного знищення людей. Аналіз діяльності терористичних організацій і груп (наприкінці ХХ століття

у світі нараховувалося близько 500 об'єднань подібного спрямування¹⁷⁾ свідчить, що терористи вдаються до найрізноманітніших видів насильства над особою - фізичного, майнового чи морально-психологічного. І хоча при оцінюванні реальних терористичних дій інколи складно провести між ними чітку межу, в кожній акції терору домінує той або інший вид насильства.

Фізичне насильство при використанні терористичних методів розраховане на те, щоб змінити (або зберегти попередню) політику шляхом фізичного відсторонення конкретної людини або групи осіб від виконуваної ними державної або громадської діяльності. Це може здійснюватися шляхом позбавлення цієї особи або групи осіб життя, нанесення їм тілесних ушкоджень, позбавлення або суттєвого обмеження їх свободи.

«Майнове насильство над особою» має ту ж політичну мету, що й фізичне насильство, однак воно здійснюється шляхом посягання на державне, комунальне або приватне майно окремих осіб. Таке насильство розраховане на те, щоб позбавити людину або організацію матеріальних можливостей для впровадження у життя обраної політичної стратегії.

Морально-психологічне насильство є складовою частиною як фізичного, так і майнового насильства, оскільки терорист завжди прагне до залякування політичного опонента. Водночас, морально-психологічне насильство над конкретною особою або групою осіб розглядається і як самостійний спосіб насильства. Воно здійснюється шляхом шантажу, погроз, наклепу та подібних до цього дій, спрямованих на те, щоб вивести людину із рівноваги.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що феномен тероризму пов'язаний з проблемою насильства в історії людської спільноти взагалі і з боку наділених владними повноваженнями осіб, зокрема. З огляду на це, тероризм виступав і виступає не лише своєрідним виявом зневіри, а й як форма протесту проти національного, релігійного, соціального та політичного утиску.

¹ *Монтескьє Ш.* Избранные произведения / Шарль Монтескьє. – М., 1955. – С. 288.

² Див.: *Артамонов И. И.* Терроризм: способы предотвращения, методика расследования / Иван Иванович Артамонов. – М.: Изд-во И. И. Шумилова, 2002. – С. 29–33; *Ткаченко Л. Г.* Терроризм: духовно-нравственный аспект / Л. Г. Ткаченко // Современный терроризм: состояние и перспективы. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 140.

³ *Грушин Б.* Слабость, которую не победить силой. Как быть большинству, если меньшинство желает уравнивать шансы ценой терроризма / [Б. Грушин, М. Делягин, А. Кара-Мурза, А. Тарасов] // Общая газета. – 2001. – № 38.

⁴ *Петрищев В. Е.* Заметки о терроризме / В. Е. Петрищев. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – С. 11.

⁵ Большая энциклопедический словарь / Глав. ред. А. М. Прохорова. – Москва: Научное изд-во «Большая Российская энциклопедия», 1997. – С. 1197.

⁶ Цит. за: *Бельков О.* Международный терроризм – слова и смыслы / О. Бельков // Власть. – 2002. – № 2. – С. 17–18.

⁷ *Багрій-Шахматов Л. В.* Постатейний науково-практичний коментар до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» / Л. В. Багрій-Шахматов, С. І. Бердяга. – К.: Юстиніан, 2006. – 488 с.

⁸ *Хоффман Б.* Терроризм: взгляд изнутри / Брюс Хоффман. – М.: Ультра; Культура, 2003. – С. 6–40.

⁹ U.S. Department of State, Office of the Ambassador at Large for Counter-Terrorism, Patterns of Global Terrorism. – Wash., 1988. – P. 19–20.

¹⁰ *Хоффман Б.* Терроризм: взгляд изнутри / Брюс Хоффман. – М.: Ультра; Культура, 2003. – С. 6–40.

¹¹ *Ganor B.* Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? / B. Ganor // IST Papers on Terrorism. – Jerusalem, Israel: The International Polisy Instutute for Counter-Terrorism, The Interdisciplinary Center, Herzliya, Israel. 2002. – P. 9–10.

¹² *Хоффман Б.* Терроризм: взгляд изнутри / Брюс Хоффман. – М.: Ультра; Культура, 2003. – С. 6–40.

¹³ *Falk R.* Revolutionaries and Functionaries. The Dual Face of Terrorism / Richard Falk. – N.Y., 1988. – P. 71.

¹⁴ The Economist. – 2001. – 22.09. – P. 11.

¹⁵ Окна (Тель-Авив). 2001. – 25 апреля. – С. 12.

¹⁶ Див.: *Паин Э. А.* Социальная природа терроризма и экстремизма / Э. А. Паин // Общественные науки и современность. – 2002. – № 4. – С. 38–39.

¹⁷ Белая книга Российских спецслужб / [ред. кол.: Е. И. Алаев, В. П. Анищев, А. П. Большов и др.]; [2-е изд., перераб.]. – М.: Обозреватель, 1996. – 268 с.

Резюме

Стаття присвячена розкриттю тероризму як протиправного застосування сили або загрози силою, що спрямоване на створення залякувального впливу, залякування більш широкого кола осіб, ніж безпосередні жертви.

Ключові слова: цивілізація, тероризм, насильство, соціально-політичний феномен, суспільно-небезпечне діяння, протидія тероризму, політичне насильство, кримінальний злочин.

Резюме

Статья посвящена раскрытию терроризма как противоправного применения силы или угрозы силой, которое направлено на создание запугивающего воздействия, запугивания более широкого круга лиц, чем непосредственные жертвы.

Ключевые слова: цивилизация, терроризм, насилие, социально-политический феномен, общественно-опасное деяние, противодействие терроризму, политическое насилие, криминальное преступление.

Summary

The article deals with disclosure of terrorism as the illegal application or threat of application of force, directed at creation of intimidating influence, intimidation of wider range of persons than direct victims.

Key words: civilization, terrorism, violence, social and political phenomenon, socially dangerous action, terrorism counteraction, political violence, crime.

Отримано 29.09.2011

О. В. СОСНІНА

Ольга Володимирівна Сосніна, здобувач Львівського державного університету внутрішніх справ, старший викладач Львівської комерційної академії

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА

Кримінологія вивчає особистість злочинця, криміногенні чинники, різні аспекти протидії злочинності, проте більшість дослідників вважають, що саме поняття злочинності визначає її предмет і дає змогу говорити про специфічність і самостійність даної науки. Багато наук кримінального профілю вивчають юридичні аспекти злочину, але явище злочинності як соціальний феномен досліджує тільки кримінологія. Можливо, однією з причин методологічних труднощів вивчення злочинності є відсутність задовільного пояснення підстав криміналізації людської поведінки і самого поняття «злочинність»

Незважаючи на те, що злочинність досліджують соціологи, політологи, психологи, проте основний внесок у вивчення злочинності як наукової категорії і практичного явища зробили юристи. Широко відомі праці таких українських кримінологів, як В. А. Глушков, В. В. Голіна, І. Н. Даньшин, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, О. М. Костенко, О. М. Литвак, А. А. Музика, В. М. Попович, А. П. Тузов, В. О. Туляков, В. І. Шакурн і багато інших.

Мета даної статті полягає у дослідженні злочинності не самої по собі, а як результату стану самого суспільства – тих структур, з яких суспільство складається (статичні елементи суспільства, що забезпечують його стійкість), і тих процесів, які в суспільстві відбуваються (динаміка суспільного розвитку).

Термін «злочинність», незважаючи на його походження від юридичного поняття «злочин», далеко неоднозначно розуміється вченими, що інколи призводить до абсолютно протилежних наукових висновків та практичних рекомендацій. Разом з тим у міжнародно-правових документах поняття «злочинність» використовують як універсальне, хоча злочинність, наприклад, у США або Швеції не тотожна злочинності в Ірані або Китаї. Причини цього загальновідомі.

Слід зазначити, що західна кримінологія традиційно приділяє мало уваги питанням формального визначення тих чи інших понять. Це стосується і поняття злочинності. Багато зарубіжних кримінологів при аналізі причин злочинності використовують поняття «злочин», «злочинна поведінка», «злочинність» як синоніми. Це не означає ототожнення змісту даних понять, проте відображає типовий для прагматичної західної кримінології підхід, пов'язаний з поширеністю «описових» концепцій злочинності, без зайвого «тероретизування» щодо сутнісної характеристики понятійного апарату¹.

Вивчення різних поглядів на цю проблему в кримінологічній літературі радянського і пострадянського періодів свідчить про множинність підходів до її розв'язання, серед яких можна виокремити два основні: 1) визначення злочинності на основі формальних ознак злочину для її подальшої кількісно-якісної інтерпретації; 2) сутнісно-змістовні визначення для дослідження злочинності як відносно відособленої соціальної системи (підсистеми), що має властивості самодетермінації та самовідтворення.

Перший напрям ототожнюється з класичним напрямом у кримінальному праві й ґрунтується на юридичному понятті злочину. Другий напрям вбирає в себе традиції позитивістської школи кримінології і допускає проведення емпіричних досліджень, поглиблене вивчення особи, яка скоїла злочин, умов їх соціалізації тощо. Зокрема, О. М. Яковлев стверджує, що в першому підході «предметом дослідження є сама по собі сукупність злочинів, і з аналізу характерних рис цієї сукупності робляться спроби встановити закономірності (причини, умови) виникнення злочинності та тенденції її розвитку. Другий підхід полягає в тому, що злочинність вивчається не сама по собі, а як результат стану самого суспільства – тих структур, з яких суспільство складається (статичні елементи суспільства, що забезпечують його стійкість), і тих процесів, які в суспільстві відбуваються (динаміка суспільного розвитку). Соціокримінологічний підхід передбачає з'ясування того, як функціонують суспільні структури, якими є суспільні процеси, як вони впливають на злочинність, що дає можливість зрозуміти і оцінити злочинність не «саму по собі», а як результат (функцію) відповідних структур і процесів»².